

23

33/1985

*Slovensky
národopis*

Na obálke: strana 1: Ludovít Fulla, Rysavá jalovica. Olej 1947—1954.
strana 4: Ludovít Fulla, Slovenská nevesta. Olej 1949.
Foto L. Mišurová. Slovenská národná galéria

Ilustrácie L. Fullu na stranách 303, 336, 349, 452, 482, 494, 509, 589, 592, 598, 630
a 648 reprodukovala L. Mišurová.

HLAVNÁ REDAKTORKA
Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA
Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašparíková, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Antonín Robek, Viera Urbancová

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlíšené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vyniechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com
www.cejsh.icm.edu.pl
www.ceeol.de
www.mla.org
www.ulrichsweb.com
www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH**VČLEŇOVANIE POKROKOVÝCH TRADÍCIÍ
LUDOVEJ KULTÚRY DO SYTÉMU SOCIA-
LISTICKEJ KULTÚRY A SPÔSOBU ŽIVOTA
PRACUJÚCICH****ŠTUDIE**

- Úvod (Milan Leščák)
 Milan Leščák: Včleňovanie ľudových tradícií ako fenomén utvárania súčasného spôsobu života (Poznámky k prvej etape riešenia úlohy ŠPZV)
 Peter Slavkovský: Socialistická kolektivizácia poľnohospodárstva a jej odraz v spôsobe života slovenskej dediny
 Adam Prandta: Tradičné a súčasné aspekty hodnotenia vzťahu človeka k práci na slovenskej dedine
 Ema Drábiková: Záhumienkové hospodárenie a jeho miesto v rodinnom a lokálnom spoločenstve
 Juraj Podoba: Pretrvávanie tradičných prvkov v súčasnom spôsobe bývania v obci Veľké Zalužice
 Olga Danglová: Tradičné prvky v súčasnej kultúre bývania
 Viera Valentová: Súčasné hodnotové orientácie vidieckeho obyvateľstva vo vzťahu k tvorbe interiéru
 Viera Nosálová: Tradície a premeny ľudového odevu v súčasnosti
 Hana Hlôšková: Veno a výbava na Slovenskom vidieku (Premeny a súčasný stav)
 Daniel Lüther: Tradičné obyčaje vo výročných sviatkoch súčasnej slovenskej dediny
 Ester Plícková: Ludová kultúra ako inšpiratívny zdroj slovenského výtvarného umenia
 Jarmila Paličková-Pátková: Pô-

	sobenie tradícií v súčasnej výrobnej a záujmovej činnosti na Slovensku	495
304	Svetozár Švehľák: Kultúrna a umelecká aktivita v lokálnych spoločenstvách na Slovensku (Vývin, spoločenské poslanie a budúcnosť dedinských folklórnych skupín)	510
306	Lubomír Falta: Sociálne determinanty vstupu a pôsobenia vo folklórnom súbore	529
323	Zuzana Štefániková: Scénická úprava ľudového odevu v amatérskych folklórnych súboroch	538
337	Kolektív pracovníkov: Z výskumu súčasnej ľudovej umeleckej výroby v Západoslovenskom kraji	552
350	Mária Ušaková: Podiel etnografa na realizácii pamiatkovej starostlivosti o ľudovú architektúru na Slovensku .	572
MATERIÁLY		
365	Konštiantín Palkovič: Zo Zochovej frázeológie	590
386	Matilda Hayeková: Keltská provenienčia slovenských názvov daktorých rozprávkových postáv	593
414	Slavko Churý: Strava v Liptove v 17. a 18. storočí	595
427	DISKUSIA	
453	Rastislava Stoličná: Niektoré výsledky etnokartografického štúdia ľudovej stravy na Slovensku	599
ROZHLADY		
465	In memoriam prof. dr. Paweł Nedo (Viera Gašparíková)	604
483	Odišiel Jaroslav Orel (František Kalesný)	607

K jubileu dr. Lubice Droppovej (Ján Michálek)	609
Konfrontácia Úloha národopisnej vedy pri formovaní súčasnej socialistickej kultúry (Ema Drábiková)	611
IX. riadne valné zhromaždenie Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV (Zuzana Beňušková)	616
Konferencia Význam folklórnych festivalov v súčasnej socialistickej kultúre (Milan Leščák)	618
Konferencia o etnických procesoch v československom pohraničí po roku 1945 (Ján Botík)	621
Konferencia Metódy etnografickej práce a Valné zhromaždenie Národopisnej spoločnosti československej pri ČSAV (Zuzana Beňušková)	623
Osmý kongres Medzinárodnej spoločnosti pre bádanie ľudovej prózy (Viera Gasparíková)	625
Medzinárodná konferencia Interetnické vzťahy v severovýchodnom Maďarsku (Marta Sigmondová — Margita Méryová)	628
Československo-poľská konferencia Sociologické problémy prestavby miest (Peter Salner)	629

СОДЕРЖАНИЕ

ВКЛЮЧЕНИЕ ПРОГРЕССИВНЫХ ТРАДИЦИЙ НАРОДНОЙ КУЛЬТУРЫ В СИСТЕМУ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И В БЫТ ТРУДЯЩИХСЯ

СТАТЬИ

Введение (Milan Leshchak)	304
Милан Лешчак: Включение народных традиций как феномен создания современного быта	306
Петр Славковский: Социалистическая коллективизация сельского хозяйства и ее отражение в образе жизни словацкой деревни	323
Адам Пранда: Традиционные и современные аспекты оценки отношения человека к труду в словацкой деревне	337
Эма Драбикова: Присадебное хозяйство и его место в семейном и локальном сообществе (По поводу вымирания одной из форм мелкого хозяйства в сельском хозяйстве)	350
Юрай Подоба: Сохранение традиционных элементов в современных жилищных условиях в деревне Велке Залужице	365

RECENZIE A REFERÁTY

Socializace vesnice a proměny lidové kultury (Adam Pranda)	631
Leninov družstevný plán v politike KSČ (Peter Slavkovský)	632
Naukovi zapisky No 8—9 (Mikuláš Mušinka)	634
Vlastivedný spravodaj Tekovského múzea v Leviciach (Marta Sigmundová)	635
A. Spiesz: Remeslá, cechy a manufaktúry na Slovensku (Jarmila Paličková-Pátková)	636
A. Habovčiak: Oravci o svojej minulosti (Ján Michálek)	639
M. Katriak: Devičany v socialistickej výstavbe (Marta Sigmundová)	640
I. Dorovský: Konstantín Jireček (Václav Frolec)	642
Poslyšte písničku hezkou (Lubica Droppová)	644
J. Trojan: Moravská ľudová píseň (Vera Šepiaková)	645
J. Magnuszewski: Tropami folkloru i literatury (Oldřich Sirovátko)	646
H. Kaufmann: Maurové a Evropa (Peter Salner)	647

Ольга Данглова: Традиционные элементы в современной культуре быта	386
Вера Валентова: Современные ценностные ориентации деревенского населения по отношению и созданию интерьера	414
Вера Носалева: Традиции и изменения народной одежды в современности	427
Гана Хлошкова: Приданое в словацкой деревне (Изменения и современное положение)	453
Даниел Лутер: Традиционные обычаи на календарных праздниках в современной деревне	465
Эстер Плицкова: Народная культура как источник вдохновения словацкого изобразительного искусства	483
Ярмила Паличкова-Паткова: Влияние традиций на современную производственную и любительскую деятельность	495
Светозар Швеглак: Культурная и художественная активность в локальных сообществах (Развитие, общественная миссия и будущее деревенских фольклорных ансамблей)	510
Любомир Фалтян: Социальные факторы вступления и участия молодых людей в фольклорном ансамбле	529

Зузана Штефаникова: Сценическое оформление народной одежды в любительских фольклорных ансамблях	538	К юбилею д-р Любицы Дропповой (Ян Михалек)	609
Вероника Коморовска с коллективом: Из исследования современного народного художественного производства в западной Словакии		Конференция „Задача этнографической науки при формировании современной социалистической культуры“ (Эма Драбикова)	611
Мария Ушакова: Участие этнографа в реализации охраны памятников народной архитектуры в Словакии		IX. очередное общее собрание Словацкого этнографического общества при САН (Зузана Бенюшкова)	616
МАТЕРИАЛЫ			
Константин Палкович: Из фразеологии Цтибога Зоха	590	Конференция „Значение фольклорных фестивалей в современной социалистической культуре“ (Милан Лешчак)	618
Матильда Гаекова: Кельтское происхождение словацких названий некоторых сказочных персонажей	593	Конференция об этнических процессах в чехословацкой пограничной области после 1945 г. (Ян Ботик)	621
Славко Хуры: Пища в Липтове в 17 и 18 веках	595	Конференция „Методы этнографической работы“ и общее собрание Этнографического чехословацкого общества при ЧСАН (Зузана Бенюшкова)	623
ДИСКУССИЯ			
Растя Столична: Некоторые результаты этнокартографического изучения народной пищи в Словакии	599	VIII конгресс Международного общества по изучению народной прозы (Вера Гашпарикова)	625
ОБЗОРЫ			
Посвящено проф. д-р Павлу Недо (Вера Гашпарикова)	604	Международная конференция „Интерэтнические отношения в северо-восточной области Венгрии“ (Марта Сигмундова — Маргита Мериова)	628
Посвящено Ярославу Орелу (Франтишек Калесны)	607	Чехословацко-польская конференция „Социологические проблемы перестройки городов“ (Петер Сальнер)	629
РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ			

INHALT

DIE EINGLIEDERUNG DER PROGRESSIVEN TRADITIONEN DER VOLSKULTUR INS SYSTEM DER SOZIALISTISCHEN KULTUR UND LEBENSWEISE DER WERKTÄTIGEN

STUDIEN

- Einleitung (Milan Leščák)
 Milan Leščák: Die Eingliederung der volkstümlichen Traditionen als Phänomen des Gestaltens der zeitgenössischen Lebensweise
 Peter Slavkovský: Die sozialistische Kollektivierung der Landwirtschaft und ihre Reflexe in der Lebensweise des slowakischen Dorfes
 Adam Pranda: Die traditionellen und derzeitigen Aspekte in der Bewertung der Beziehung des Men-

schen zur Arbeit im slowakischen Dorf	337
Ema Drábiková: Die Hoffeldwirtschaft und ihr Platz in der Familien- und Lokalgemeinschaft (Randbemerkung zum Verschwinden einer Form der landwirtschaftlichen Kleinproduktion)	350
Juraj Podoba: Das Fortdauern traditioneller Elemente in der heutigen Wohnkultur in Veľké Zalužice	365
Olga Danglová: Traditionelle Elemente in der gegenwärtigen Wohnkultur	386
Viera Valentová: Die derzeitigen Wertorientierungen der Landbevölkerung in Bezug zur Gestaltung des Interieurs	414
Viera Nosálová: Die Traditionen und Veränderungen der volkstümlichen Kleidung in der Gegenwart	427

RUNDSCHAU		
453	Prof. Dr. Pawoł Nedo ist gestorben (Viera Gašparíková)	603
	Jaroslav Orel ist gestorben (František Kalesný)	607
465	Das Jubiläum von Lubica Droppová (Ján Michálek)	609
483	Die Konferenz „Aufgabe der Volkskunde bei der Formierung der zeitgenössischen sozialistischen Kultur“ (Ema Drábiková)	611
495	IX. Generalversammlung der Slowakischen ethnographischen Gesellschaft bei der Slowakischen Akademie der Wissenschaften (Zuzana Beňusková)	616
510	Die Konferenz „Bedeutung der Folklorefestivals in der zeitgenössischen sozialistischen Kultur“ (Milan (Leščák))	618
529	Die Konferenz über ethnische Prozesse im tschechoslowakischen Grenzgebiet nach dem Jahre 1945 (Ján Botík)	621
538	Die Konferenz „Methoden der ethnographischen Arbeit und die Generalversammlung der Tschechoslowakischen ethnographischen Gesellschaft bei der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften“ (Zuzana Beňusková)	623
552	Achter Kongress der Internationalen Gesellschaft für Volksprosa (Viera Gašparíková)	625
572	Internationale Konferenz „Interethnische Beziehungen im nordöstlichen Ungarn“ (Marta Sigmundová — Margita Méryová)	628
590	Tschechoslowakisch-polnische Konferenz „Soziologische Probleme des Städtebaus“ (Peter Salner)	629
593		
595		
599	BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE	

CONTENTS

INCORPORATION OF THE PROGRESSIVE TRADITIONS OF FOLK CULTURE IN TO THE SYSTEM OF SOCIALIST CULTURE AND THE WAY OF LIFE OF THE WORKING PEOPLE

ARTICLES

- Introduction (Milan Leščák)
Milan Leščák: Incorporation of folk traditions as a phenomenon representing the creation of the recent way of life (Notes to the first stage of

- solving the tasks of the State plan of elementary research)
Peter Slavkovský: The socialist collectivization of agriculture and its reflection in the way of life of the Slovak village
Adam Pranda: The traditional and recent aspects of evaluating the man's relation towards work in the Slovak village
Ema Drábiková: Private plot farming and its position in the family and local community

Juraj Podoba: Preservation of the traditional elements in the contemporary way of life in the village Veľké Zalužice	365	some figures from fairy-tales	593
Olga Danglová: The traditional elements in the contemporary culture of dwelling	386	Slavko Churý: Food in Liptov region in the 17th and 18th century	595
Viera Valentová: The present value orientations of the rural population in relation to the creation of interior	414	DISCUSSION	
Viera Nosálová: Traditions and the changes of folk costume in the present time	427	Rasta Stoličná: Some results concerning the ethno-cartographic study of folk food in Slovakia	599
Hana Hlôšková: Dowry and trousseau in the Slovak village (The changes and recent state)	453	COMMENTARY	
Daniel Luther: The traditional customs in annual holidays of the present-day Slovak village	465	In memoriam of prof. dr. Paweł Nedo (Viera Gašparíková)	604
Ester Plicková: The folk culture as a source of inspiration for the Slovak creative art	483	In memoriam of Jaroslav Orel (František Kalesný)	607
Jarmila Paličková-Pátková: The impact of traditions in the present productive and hobby activity in Slovakia	495	To the Jubilee of dr. Lubica Droppová (Ján Michálek)	609
Svetozár Švehlák: The cultural and artistic activity in the local communities (The development, social mission and the future of the village folklore groups)	510	The Conference of the Task of ethnographic science in the process of forming the present socialist culture (Ema Drábiková)	611
Lubomír Faltaň: The social determinants of entering and acting in a folklore group	529	The IXth general meeting of the Slovak Ethnographic Society at the Slovak Academy of Sciences (Zuzana Benusková)	616
Zuzana Štefániková: The scenic adjustment of folk dress in amateur folklore groups	538	The Conference of the Significance of folklore festivals in the present socialist culture (Milan Leščák)	618
Team: From the investigation of the present-day folk art production in Western Slovakia	552	The Conference on ethnical processes in the Czechoslovak borderland after the year 1945 (Ján Botík)	621
Mária Ušaková: The share of ethnographer in performing the care of historical monuments concerning the folk architecture in Slovakia	572	The Conference of the Methods of ethnographic work and the general meeting of the Ethnographic Czechoslovak Society at the Czechoslovak Academy of Sciences (Zuzana Benusková)	623
VARIOUS MATERIAL	590	The 8th Congress of the International Society for the study of folk prose (Viera Gašparíková)	625
Konštantín Palkovič: From the phraseology of Zoch		The International Conference on the Inter-ethnic relations in the North-east Hungary (Marta Sigmondová — Margita Méryová)	628
Matilda Hayeková: The Celtic provenance of Slovak names of the		The Czechoslovak-Polish Conference of the Sociological problems connected with the reconstruction of cities (Peter Salner)	629
		BOOKREVIEWS AND REPORTS	

PRETRVÁVANIE TRADIČNÝCH PRVKOV V SÚČASNOM SPÔSOBE BÝVANIA V OBCI VELKÉ ZALUŽICE

JURAJ PODOBA

Národopisný ústav SAV, Bratislava

V stavebnom charaktere slovenského vidieka sa po roku 1950 uskutočnili zmeny, ktoré výrazne ovplyvnili jeho ráz. Nová výstavba prakticky v ničom nenapodobňovala tradičný stavebný úzus, ktorý bol narušovaný už od začiatku 20. storočia. Na prvý pohľad sa teda zdá, že úplnou premenou obydlia sa totálne narušila vývojová kontinuita v spôsobe jeho bývania a tradičné prvky v spôsobe bývania obyvateľov súčasnej slovenskej dediny nenávratne zanikli.

Vieme, že človek sa málokedy úplne vzdáva kultúrnych vzorov, ktoré preberal v rokoch socializácie v rodinnom prostredí. „Rodina je inštitúciou, ktorá je veľmi rezistentná ku zmene; mení sa plynule, rytmus zásadnej zmeny je daný rytmom výmeny generácií. Zmeny v štruktúre a funkciách rodiny vykazujú charakteristické oneskorenie za vývojom výrobných vzťahov a verejného sociálneho života.“¹ Keďže vzory v spôsobe obývania domu jedinec získava v prostredí rodiny a lokálnej komunity, kontinuita prenášania týchto vzorov na mladšie generácie by mala ostať aspoň čiastočne zachovaná aj v zmenenom dispozičnom a architektonickom riešení obydlia.

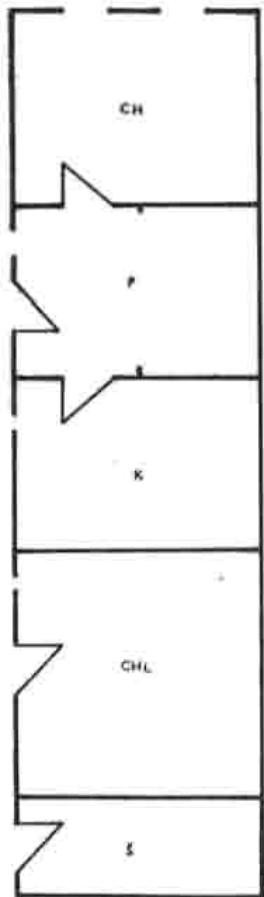
„Jednou z cest k poznaniu súčasných premien v spôsobe života a kultúre dnešnej dediny je štúdium tradície a

jej funkcie v súčasnosti. V konfrontácii vzorov tradičnej kultúry so súčasnými spoločenskými a kultúrnymi javmi najzreteľnejšie vystúpia a odrazia sa špecifické rysy premien na dedine.“²

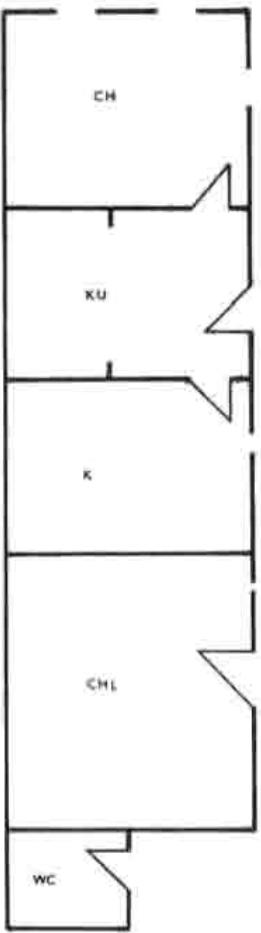
Problematiku uplatňovania tradičných prvkov v spôsobe bývania na súčasnej slovenskej dedine budeme sledovať na príklade obce Veľké Zalužice.

Obec Veľké Zalužice sa nachádza v okrese Michalovce. V minulosti patrila do Užskej župy. Bola to typická agrárna obec. Pri nej bol situovaný majer, ktorý patril grófskej rodine Starayovcov. Časť obyvateľov preto tvorili poľnohospodárski robotníci. Sociálna diferenciácia do prelomu storočí nebola v obci výrazná. Väčšinu obyvateľov tvorila sociálne pomerne homogénna skupina roľníkov.³

Výraznejší zlom v sociálnom a kultúrnom vývoji obce nastal v dvadsiatych rokoch 20. storočia. Už od začiatku 20. storočia začali do obce prúdiť finančné prostriedky, ktoré zarobili muži na práchach v USA.⁴ V polovici dvadsiatych rokov sa pri pozemkovej reforme časť pôdy veľkostatku odpredala roľníkom. Tieto skutočnosti spôsobili výraznú premenu sociálneho zloženia obce, dovršili rozpad rozšírenej rodiny a urýchli výstavbu nových domov a hospodárskych stavieb.

Obr. 1

Obr. 2

Tradičný dom vo Veľkých Zalužiciach patrí do oblasti nízinnej hlinenej architektúry.⁵ Najstaršie dodnes zachované objekty sú postavené z hliny technikou nabijania. Koncom 19. storočia ešte v obci doznievala stavebná tradícia drevených domov. V poslednej tretine 19. storočia tieto spôsoby výstavby nahradila nepálená tehla. Domy boli kryté slamennou valbovou strechou krovovej konštrukcie.

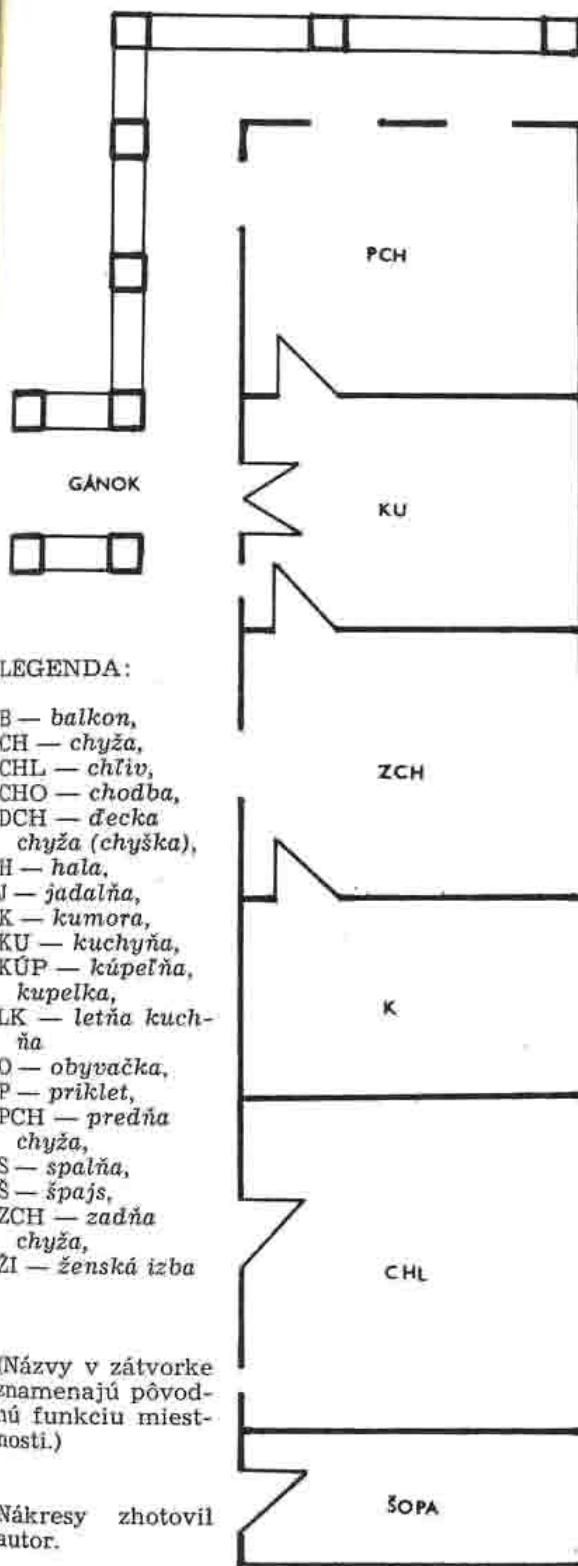
Na prelome storočí bol v obci dominantný trojdielny domový pôdorys komorového typu (obr. 1). Obytné a hospodárske budovy vytvárali jednotraktové dvory s predzáhradkou. Vo väčšine dvorov sa nachádzalo dva až päť domov s hospodárskymi objektami. Väčšinou neboli postavené v jednom trakte, ale

boli medzi nimi preluky, prip. sa nachádzali po oboch stranách dvora. V humne, ktoré bolo od dvora oddelené plotom, stáli stodoly.

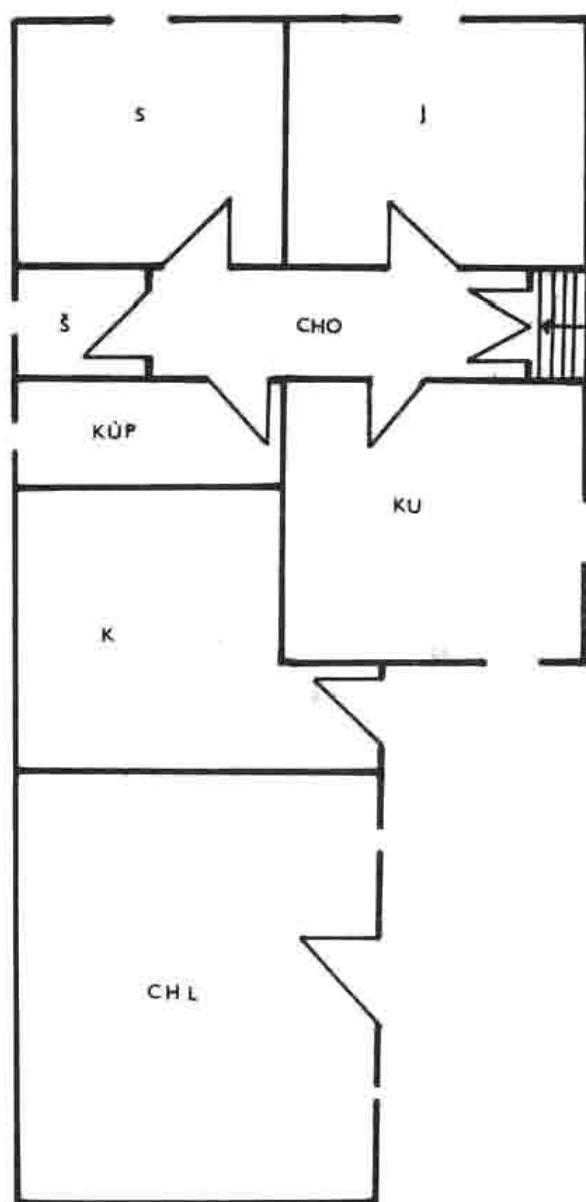
Po zlepšení hospodárskej situácie veľkej časti obyvateľov Veľkých Zalužíc začal v obci v dvadsiatych rokoch 20. storočia stavebný ruch, ktorý výrazne zmenil charakter miestneho staviteľstva. V tomto období sa namiesto hliny a nepálenej tehly začína ako stavebný materiál používať kameň a pálená tehla, a od tridsiatych rokov už skoro výlučne iba pálená tehla. Slama bola postupne nahradená tvrdou krytinou, predovšetkým eternitom a plechom. V uvedenom období začína likvidácia spoločných dvorov, ktorú podmienil úbytok obyvateľov, pozemková reforma a zlepšenie hospodárskej situácie obyvateľov obce. Tento proces trval až do polovice štyridsiatych rokov. Bohatší gazdovia si v dvadsiatych a tridsiatych rokoch nechávali na priečeliach svojich domov vyhotoviť murárskymi majstrami bohatú štukovú výzdobu so slohovými ohlasmi.⁶

Rozvoj dispozície domu nastáva koncom 19. storočia pretvorením prikleta na svetlú kuchynu (obr. 2). Na začiatku 20. storočia si najbohatší občania začínali vytvárať zadnú izbu na mieste komory, pričom komoru so samostatným vstupom z dvora premiestnili za ňu (obr. 3). Takýto domový pôdorys sa stal dominantným vo Veľkých Zalužiciach až do konca dvadsiatych rokov 20. storočia. V tridsiatych rokoch sa začína objavovať typ domu, ktorý tu nevznikol postupným vývojom, ale bol prinesený z malomestského prostredia stavebnými podnikateľmi, ktorí v tejto dobe stavali „na klúč“ domy pre rodiny mužov, pracujúcich v Amerike. Tento domový typ, zvaný *vinkeľ*, sa stal v druhej polovici tridsiatych a v štyridsiatych rokoch obydlím najbohatších rolníkov (obr. 4).

Všetky uvedené vývojové varianty

Obr. 3

Obr. 4

domovej dispozície, zachované sociálnou diferenciáciou, pretrvali v obci až do konca štyridsiatych rokov, kedy boli nahradené kvalitatívne odlišnou výstavbou, ktorá už kontinuálne nenadväzovala na tradičný trojdielny typ Ľudového domu.

Hlavnými determinantami tradičného spôsobu bývania⁷ bola domová dispozícia, forma rodiny a jej početnosť. V závislosti od nich súčasne s postupujúcim

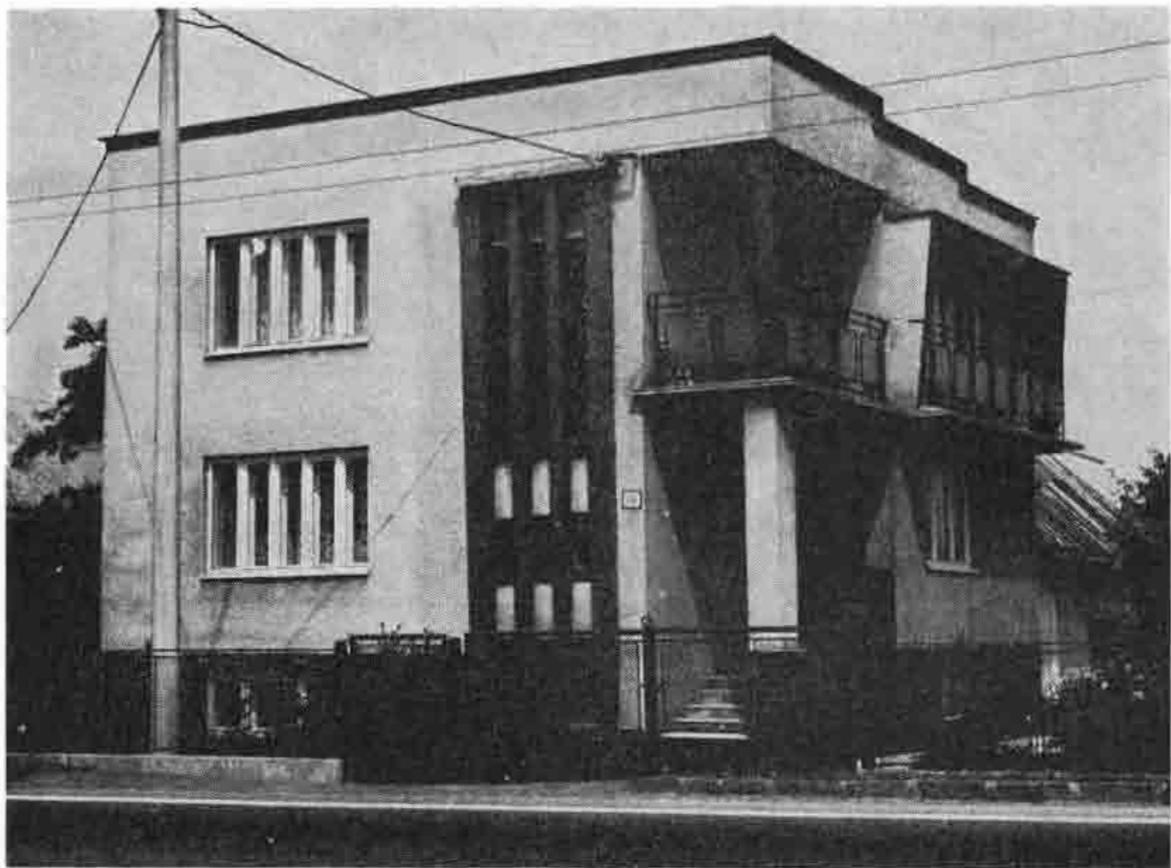
Zadaptované hospodárske priestory, Veľké Zalužice, okr. Michalovce. Foto V. Valentová 1983

hospodárskym a civilizačným rozvojom sa vyvíjal aj spôsob bývania, pričom sa vytvorilo niekoľko vývojových foriem. Zovšeobecnením a vyabstrahovaním základných znakov vo vývoji rodiny a domovej dispozície dostaneme nasledujúce vývojové formy tradičného spôsobu bývania vo Veľkých Zalužiciach:⁸

1. Dom s formou pôdorysu *chyža* — *priklet* — *kumora*, obývaný rozširovanou rodinou. Takáto forma rodiny prevládala vo Veľkých Zalužiciach v 19. storočí. V posledných desaťročiach 19. storočia začala zanikať predovšetkým vplyvom zlepšených životných podmienok.⁹ Dom bol väčšinou obývaný rodičovským párom a rodinami dvoch až troch synov.¹⁰ V jednom obydli sa tlačilo aj 10—15 ľudí. Život rodiny sa sú-

stredoval v izbe (*chyži*), ktorá bola jedinou vykurovanou a svetlou miestnosťou a vyznačovala sa svojou polyfunkčnosťou. Splňala všetky obytné funkcie. Keďže sa v nej nachádzalo jediné kúrenisko v dome, tu sa pieklo i varilo. Okrem obytných sa tu sústreďovali aj spoločenské a reprezentačné funkcie. V izbe sa v zimnom období vykonávali aj niektoré hospodárske práce. Sieň (*priklet*) v tejto vývojovej fáze plnila komunikačnú funkciu. Komora (*kumora*) sa využívala predovšetkým na skladovacie účely, v početnejších rodinách v nej prespávali mladší členovia rodiny, resp. mladí manželia. Pokiaľ dom obývali rodiny dvoch bratov, rodina mladšieho spala v komore.

Funkcia jednotlivých miestností sa

Typ domu z prvej polovice sedemdesiatych rokov 20. stor. Veľké Zalužice, okr. Michalovce. Foto V. Valentová 1983

čiastočne zmenila premiestnením čelustí pece, resp. pece do siene, ktorá sa v letnom období využívala na varenie a pečenie.¹¹ Ak sa sieň stavebnými úpravami zväčšila a zmestila sa do nej posteľ, ojedinele tu prespával starší člen rodiny a na peci deti.

2. Dom s formou pôdorysu *chyža* — *priklet* — *kumora*, obývaný rodičovským párom (prípadne jedným rodičom) a rodinou jedného syna (prípadne dcéry).

3. Dom s formou pôdorysu *chyža* — *priklet* — *kumora*, obývaný malou rodinou (rodičovským párom so slobodnými deťmi).

Obe vývojové formy sa vyskytovali súbežne s formou 1. Dominantnými sa stali na konci 19. storočia po rozpade

rozšírenej rodiny. Podľa vtedy sa uplatňujúcich noriem pri dedení nemovitého majetku hospodársky dvor s domom a časťou polí pripadol spravidla najstaršiemu synovi, s ktorým ostali bývať aj rodičia. Ostatných súrodencov musel z majetku vyplatiť.¹² K matrilokálnemu usadzovaniu sa dochádzalo iba v prípadoch, keď v rodine nevesty chýbala mužská pracovná sila.¹³

Tieto dve vývojové formy tradičného spôsobu bývania sú analogické ako forma 1. Keďže v dome bývalo menej ľudí, v komore i v sieni sa prespávalo zriedkavo a v letnom období neboli toľkými príslušníkmi rodiny využívané hospodárske budovy a celý hospodársky dvor.

Obe tieto vývojové formy prevládali v obci relatívne krátku dobu, pretože

„Stvorec“ z druhej polovice šesdesiatych rokov s „verandou“. Veľké Zalužice, okr. Michalovce. Foto V. Valentová 1983

koncom 19. a najmä začiatkom 20. storočia nastáva rozvoj tradičnej trojdielnej domovej dispozície. V dvadsiatych, tridsiatych a štyridsiatych rokoch 20. storočia charakterizovali predovšetkým spôsob bývania sociálne najslabších rodín vo Veľkých Zalužiciach.

4. Dom s formou pôdorysu *chyža — kuchňa — kumora*, obývaný malou rodinou. Zavedenie sporáka a zastropenie siene spôsobilo prevrat vo vývoji obydlia. V dome tak vznikla druhá teplá a svetlá miestnosť, kuchyňa (*kuchňa*), ktorá sa okrem varenia a pečenia využívala aj na obývanie. Na rozdiel od siene, v ktorej sa pôvodne varilo a neskôr iba v letnom období, v kuchyni sa varilo po celý rok. Z izby sa tam presunula väčšina činností — stala sa

hlavnou miestnosťou. Tu sa jedlo, vykonávali sa domáce práce, hrali a učili sa deti, tu sa aj prijímal susedské návštavy. Celoročne v nej prespávali menšie deti a rodičovský párs. Izba slúžila na odkladanie šiat a cennejších predmetov a prespávali v nej odrastenejšie deti a slobodné dospelé dievčatá. Priležitostne sa využívala pri prichode významnejších návštev, pri rodinných oslavách a dôležitejších sviatkoch. V tejto vývojovej fáze začala izba nadobúdať reprezentačnú funkciu, čo záviselo najmä od početnosti rodiny. Komora sa využívala už iba na skladovacie účely, keďže vznikom ďalšej teplej miestnosti bolo v dome dostatok miesta na spanie.

5. Dom s formou pôdorysu *chyža — kuchňa — kumora*, obývaný rodičov-

Letná kuchyňa vo dvore. Veľké Zalužice, okr. Michalovce. Foto S. Kovačevičová 1973

ským párom (prípadne jedným rodičom) a rodinou jedného syna (prípadne dcéry). U tejto vývojovej formy je využitie obydlia podobné ako u predchádzajúcej. Keďže v dome bývali dve rodiny a väčší počet ľudí, dôslednejsie sa využívali jednotlivé miestnosti. Obytným jadrom bola kuchyňa. Počas dňa ju obývali obe rodiny, v noci v nej prespávali starí rodičia. V izbe spali ostatné dve generácie.

6. Dom s formou pôdorysu *predná chyža — kuchyňa — zadná chyža*, obývaný malou rodinou. Ďalší vývoj pôdorysu domu priniesol tretiu obytnú miestnosť — zadnú izbu (*zadnú chyžu*). Vznikla na mieste komory, ktorá bola prenesená pred maštaľ (*chlív*). Hlavnou miestnosťou domu bola kuchyňa, ktorá mala rovnakú funkciu ako u formy 4. V zadnej izbe spával v lete rodičovský

pár. Ak bol v nej postavený sporák, v zime sa tu aj varilo. Tu sa konali aj niektoré ženské domáce práce. Práce, súvisiace s prevádzkou rolnickeho hospodárstva, pri ktorých dochádzalo k znečisteniu miestnosti, sa vykonávali výlučne v kuchyni. V zime v zadnej izbe obyčajne prespávali bud' deti a rodičia spali v kuchyni, alebo naopak. Sedávalo sa tu aj s návštevou. V zimnom období zadná izba prevzala veľkú časť činností, ktoré sa u predchádzajúcich vývojových foriem spôsobu bývania vykonávali v kuchyni. Jej vznik znamenal značný pokrok v kultúre bývania, pretože zvlášť v zime rodina obývala namiesto jednej až dve miestnosti. Tým sa progressívny vývoj na dlhú dobu zastavil. Tretia obytná miestnosť mala iný účel. V prednej izbe (*prednej chyži*) sa ukladali iba šaty. Po zariadení novým ná-

bytkom mestskej výroby nadobudla výlučne reprezentačnú funkciu. Stala sa z nej parádna izba (*paradňa chyža*). Využívala sa sporadicky pri významných návštevách alebo rodinných oslavách.¹⁴

7. Dom s formou pôdorysu *predňa chyža — kuchňa — zadňa chyža*, obývaný rodičovským párom (prípadne jedným rodičom) a rodinou jedného syna (prípadne dcéry). U tejto vývojovej formy je využitie obydlia v mnohom podobné ako u predchádzajúcej. Rozdiely medzi jednotlivými rodinami boli determinované vzťahmi medzi generáciami. Pokiaľ boli dobré a rodina spolu hospodárla i sa stravovala, hlavnou miestnosťou bola kuchyňa. Tu sa spoľočne pripravovala strava, jedlo sa, žilo počas dňa, tu sa konali niektoré domáce práce, prijímalu hostia, prespávali niektočlenovia rodiny a pod. V zadnej izbe obvykle spávali starí rodičia a v prednej rodina syna. Cez deň sa predná izba nevyužívala, len pri oslavách a pri príchode významnejších návštev. Bežní hostia sa uvádzali do zadnej izby.

V prípade, že vzťahy medzi generáciami neboli dobré a starí rodičia sa nestravovali s deťmi, boli využívané všetky miestnosti trojdielneho domu. V zadnej izbe žili starí rodičia. Tu si samostatne varili, jedli, spali, prijímalu svoje návštevy. Rodina syna (dcéry) sa počas dňa zdržiavala najmä v kuchyni. Keďže pre ňu odpadla možnosť využívať aj zadnú izbu, viacej sa využívala aj predná, ktorej reprezentačná funkcia bola zatlačená do úzadia.

8. *Vinkel*, obývaný malou rodinou (tridsiate a štyridsiate roky 20. storočia).¹⁵ Ako príklad postupného narušovania kontinuity dispozičného vývoja domu vo Veľkých Zalužiciach slúži pôdorysný typ, ktorý sa v tejto časti Zemplína nazýva *vinkel*. Do obce bol prinesený v tridsiatych rokoch ako už rozvinutý domový typ. Napriek tomu, že jeho výstavba znamenala počiatok

revolučného prerodu zalužického stavebľstva, v spôsobe bývania nevyvolal výrazné zmeny. Mal dve izby a kuchyňu. Jedna z izieb sa používala ako spálňa, druhá slúžila na reprezentačné účely. Progresívne bolo komunikačné prepojenie medzi miestnosťami a existencia špajsu vedľa kuchyne. Táto vývojová forma tradičného spôsobu bývania je v zásade rovnaká ako forma 6.

Tradičný spôsob bývania vo Veľkých Zalužiciach charakterizuje sezónnosť vo využívaní domu. Prakticky až do konca štyridsiatych rokov sa táto sezónnosť v obci udržala, i keď sa v posledných rokoch oslabovala kvôli celkovému úbytku obyvateľov, zmenšovaniu rodiny a zlepšeným bytovým podmienkam. Predovšetkým u vývojových foriem 1, 2, 3, 4 a 5 sa v letnom období dom obýval oveľa menej ako v zimných mesiacoch. V dome sa iba varilo, zriedkavo jedlo a prespávala tu gazdiná, starí ľudia, malé deti a slobodné dievčatá. Ostatní obyvatelia domu si hľadali miesto na spanie v priestoroch hospodárskeho dvora. Väčšinou sa spávalo na pôjde domu (*na padlaši*) v sene, na voze, na podstene na otiepke slamy. Slobodní mládenci pri spoločných *večurkoch* pospali často aj na tráve pred domami a v jarkoch, pri pasení koní na pasienku.¹⁶ V letnom období sa často jedávalo na dvore alebo v poli, tu sa konali aj susedské besedy, *večurky*. Parobci a sluhovia nespávali v obytných častiach domu ani v zime. Sem sa chodili iba najesť. Väčšinu dňa trávili v maštali (*chlive*), kde spali na pričniach, tu nazývaných *posciľky*.¹⁷

Prespávanie v maštaliach a v letnom období na dvore a v hospodárskych stavbách, ako aj jedenie na dvore začalo vo Veľkých Zalužiciach zanikať začiatkom štyridsiatych rokov 20. storočia a úplne vymizlo po združstevnení. U súčasných foriem spôsobu bývania sezónnosť v tomto zmysle zanikla. Iný spôsob sezónneho využitia obydlia sa uplatňoval

aj po roku 1950 a dodnes sa vo Veľkých Zalužiciach zachoval.

Vo Veľkých Zalužiciach bola uskutočnená kolektivizácia poľnohospodárstva hneď na začiatku päťdesiatych rokov. Možnosť zárobku v priemysle, koniec odvekej závislosti od zdedenej pôdy a tým i od rodičov, možnosť získania bytu v meste, spôsobila zmenu vo vzťahu medzi generáciami a zmenu štruktúry rodiny. Predovšetkým bezprostredná blízkosť Michaloviec podmienila neustály odchod mladých ľudí z obce. Mladí ľudia neodchádzali iba do Michaloviec, ale aj do iných väčších miest na Slovensku. Vplyvom týchto skutočností sa zmenila predošlá trojgeneračná forma rodiny. Najmä od doby stavebného rozmachu v druhej polovici šesťdesiatych rokov a v prvej polovici sedemdesiatych rokov nájdeme v obci málo domov, v ktorých by bývali rodičia s rodinou syna alebo dcéry. Väčšina mladých manželských párov sa snaží získať byt v meste. Ak majú možnosť postaviť si dom, vracajú sa do Zalužíc až po jeho dohotovení. Preto žije v lokalite veľmi veľa osamelých starých ľudí — jav, ktorý bol pred druhou svetovou vojnou zriedkavý.¹⁸

V minulosti každý rolník investoval ziskané finančné prostriedky do pôdy, hospodárskych budov a pracovného náradia. Po kolektivizácii poľnohospodárstva, kedy sa už peniaze nedali investovať týmto spôsobom, prestížnou záležitosťou sa stala výstavba čo možno najväčšieho domu. Intenzívna bytová výstavba trvá v obci doteraz.

Kolektivizácia poľnohospodárstva, industrializácia a urbanizácia krajiny nepodmienili okamžitú všeobecnú výstavbu nových domov. V období päťdesiatych a začiatku šesťdesiatych rokov je pre Veľké Zalužice charakteristické prerábanie komôr a maštali, ktoré už stratili svoju funkciu, na obytné miestnosti. Do tohto obdobia spadá aj vznik letných kuchýň.¹⁹ Oba uvedené javy charakte-

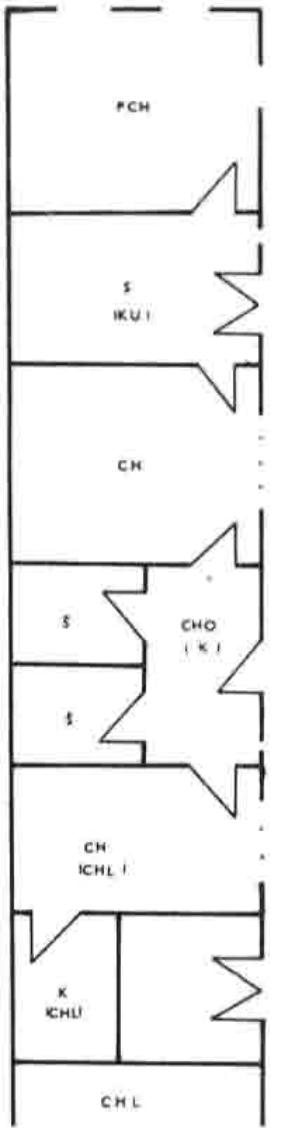
rizujú súčasné staviteľstvo a spôsob bývania v lokalite.

Letné kuchyne, nazývané tiež *letné chyžky*, sú murované stavby so sedlovou, zriedkavejšie pultovou strechou. Niekoľko sú podpivničené. Väčšinou sú jednopriestorové, u niektorých je k hlavnej miestnosti priradený menší *špajš*. Najstaršou formou, ktorá sa v obci zachovala dodnes len vo dvoch prípadoch, sú drevené letné kuchyne, nazývané *šandy*. Letné kuchyne sú situované vo dvore, väčšinou pri dome suseda oproti vchodu do kuchyne. Iba v posledných rokoch sa stavali do zadnej časti dvora, prípadne ako prístavba za domom, aby ich nebolo vidieť z ulice. Pri najnovších typoch domov sa už letné kuchyne ne-stavajú.²⁰

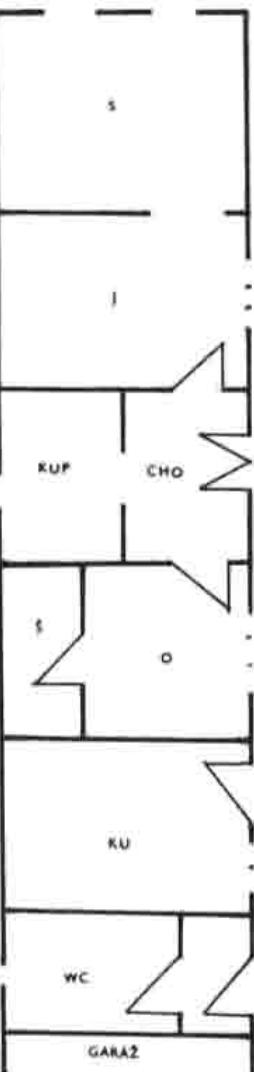
Pod vplyvom zvýšených nárokov na bývanie bola väčšina tradičných rolnických domov čiastočne prestavaná. Okrem vonkajších úprav (výmena krytiny, okien, dverí, vybetónovanie *gánku* a pod.) sa tieto zmeny prejavili prevažne v domovom pôdoryse. Tradičná domová dispozícia ostala úplne zachovaná iba v domoch obývaných najchudobnejšími a najzaostalejšími ľuďmi.

Najčastejšou úpravou je vybudovanie krátkej chodby na úkor kuchyne alebo siene. V mnohých domoch boli vystavané bočné komory, *špajš*, kúpeľne. Vo väčšine prípadov nedošlo k zásadným úpravám dispozície domu. Prestavby sa realizovali najmä v zadnej časti, v priestoroch bývalých komôr, maštali a chlievov, kde obvykle vznikli 2—3 priestory (obr. 5). Snaha úplne prestavať tradičnú trojdielnú dispozíciu sa prejavila iba v prípade domu č. 396, ktorý môže byť príkladom, ako je možné adaptovať tradičný dom prispôsobiť súčasným potrebám (obr. 6).

Na konci štyridsiatych rokov 20. storočia vo Veľkých Zalužiciach tradičné formy obydlia dožili. „Kedže v období po nástupe výstavby socializmu boli celkové premeny života v dedinskom pro-

Obr. 5

Obr. 6

stredí poznačené viacerými črtami urbanizačného procesu, ktorého podstata spočívala v likvidácii zásadných rozdielov medzi mestom a dedinou, bolo prirodené, že predlohy pre nové formy dedinského bývania sa hľadali v mestskom obydli.²¹ „Na rozdiel od tradičných domov s pozdĺžnym radením priestorov za sebou, progresívna črta nových domov s tzv. štvorecovou dispoziciou spočíva v tom, že sa pri nich mohlo uplatniť sústredenejšie zoskupenie jednotlivých priestorov, a tým aj racio-

nálnejšia komunikačná väzba medzi nimi. Okrem toho nové domy prispeli aj k zásadným zmenám celkového štandardu bývania na dedine. Prejavilo sa to najmä vo väčšom počte obytných priestorov, čo umožňovalo prejsť od polyfunkčnosti spravidla jednej obytnej miestnosti v tradičných domoch k funkčnej špecifikácii viacerých obytných priestorov v nových obydliah“.²²

Od začiatku päťdesiatych rokov, kedy do Veľkých Zalužíc vnikol prvý dom so štvorcovou dispozíciou, do začiatku osemdesiatych rokov tu boli postavené nasledujúce domové typy:²³

1. Vinkel (obr. 7)

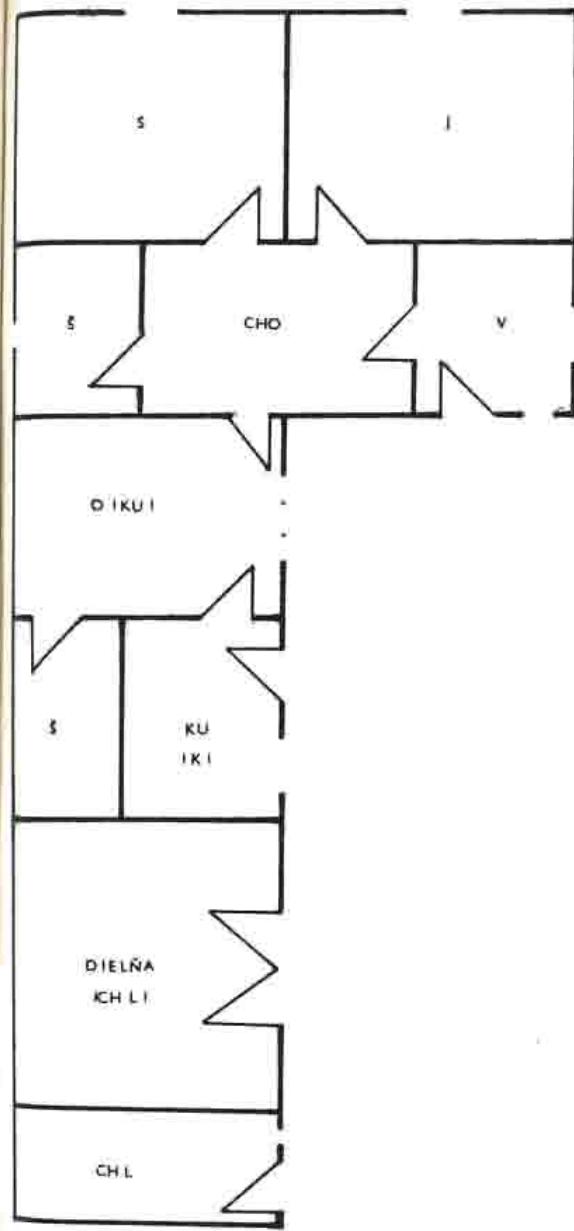
Tento domový typ sa v obci ojedinele staval ešte v priebehu päťdesiatych rokov. Odlišoval sa od typu, stavaného v tridsiatych a štyridsiatych rokoch tým, že mal verandu a v prednej časti zadného traktu už boli jedna až dve miestnosti určené na obývanie. Dôvodom, prečo ho v tomto období niektorí stavebníci budovali, bola najmä praktická nadviazenosť hospodárskych budov na obytnú časť.

2. Štvorec (obr. 8)

Je to prvý typ domu s štvorecovou dispozíciou. Existuje v niekoľkých dispozičných variantoch. Nenadväzuje na organický vývoj tradičného trojdielného domu. Bol prenesený do obce z mestského prostredia začiatkom päťdesiatych rokov. V obci ho stavali v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch. Všetky štvorce v obci majú manzardovú strechu okrem jedného domu so stanovou a jedného s rovnou strechou.

3. Štvorec s manzardkou

Vo Veľkých Zalužiciach ho stavali v šesťdesiatych rokoch. Nebol veľmi rozšíreným stavebným typom. Nad pôdorysom štvorca sa postavila jedna manzardová miestnosť s predsieňou, nad nimi bola situovaná vežička. Z predsieňe obvykle viedli dvere na balkón. Manzardka je umiestnená nad vstupom, t. j. na pravom alebo ľavom boku domu.

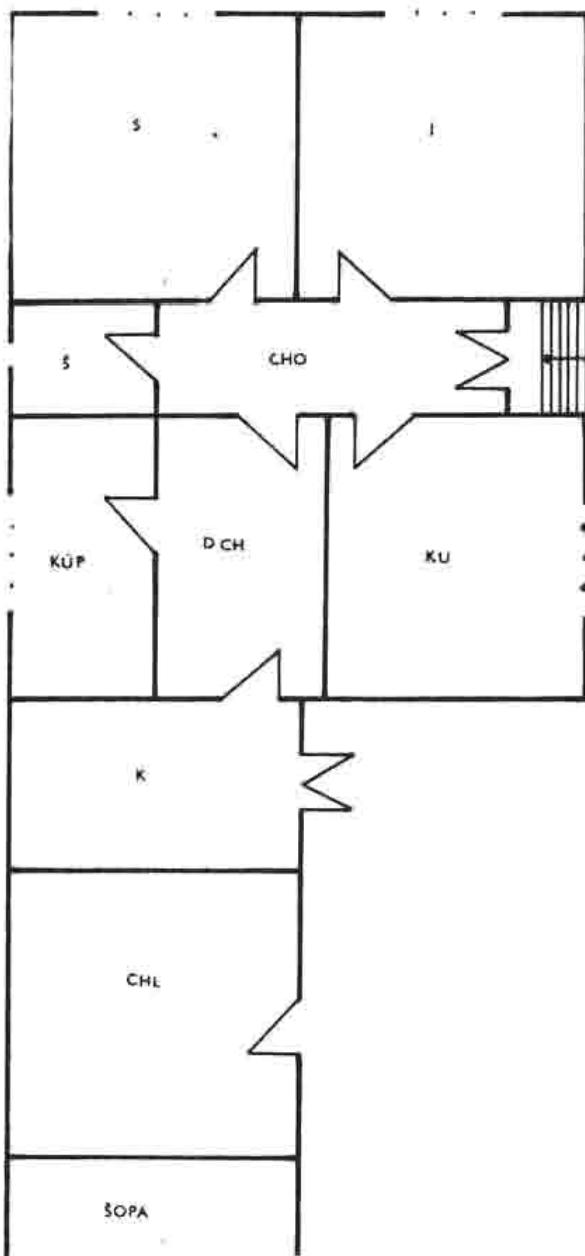

Obr. 7

Výstavbu tohto domového typu podmienili predovšetkým reprezentačné dôvody.²⁴

4. Typy domov kockového tvaru so štvorcovým pôdorysom (obr. 9)

Tieto domové typy, ktoré sa začali stavať v druhej polovici šesdesiatych rokov, prevládali predovšetkým v prvej polovici sedemdesiatych rokov. Sú odlišne dispozične riešené. Spoločnými

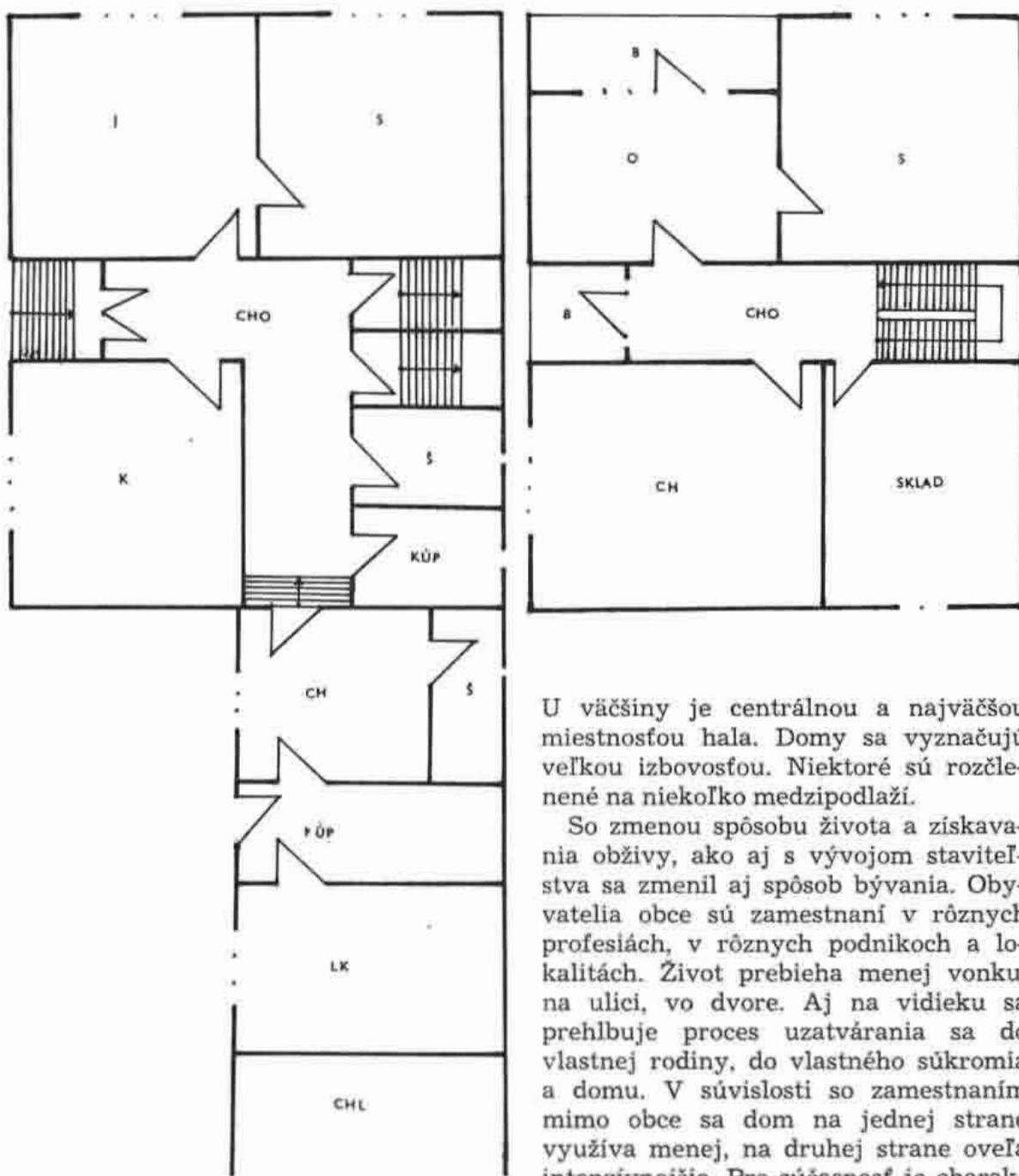

Obr. 8

znakmi je približne štvorcový pôdorys, vstup z frontálnej alebo bočnej strany, minimálne dva balkóny, z ktorých jeden je obvykle obrátený do ulice, dve podlažia so stupňovite riešenou bočnou atikou. Všetky majú rovné strechy.

5. Typy domov z druhej polovice sedemdesiatych a zo začiatku osemdesiatych rokov (obr. 10)

V tomto období sa stavali domové typy,

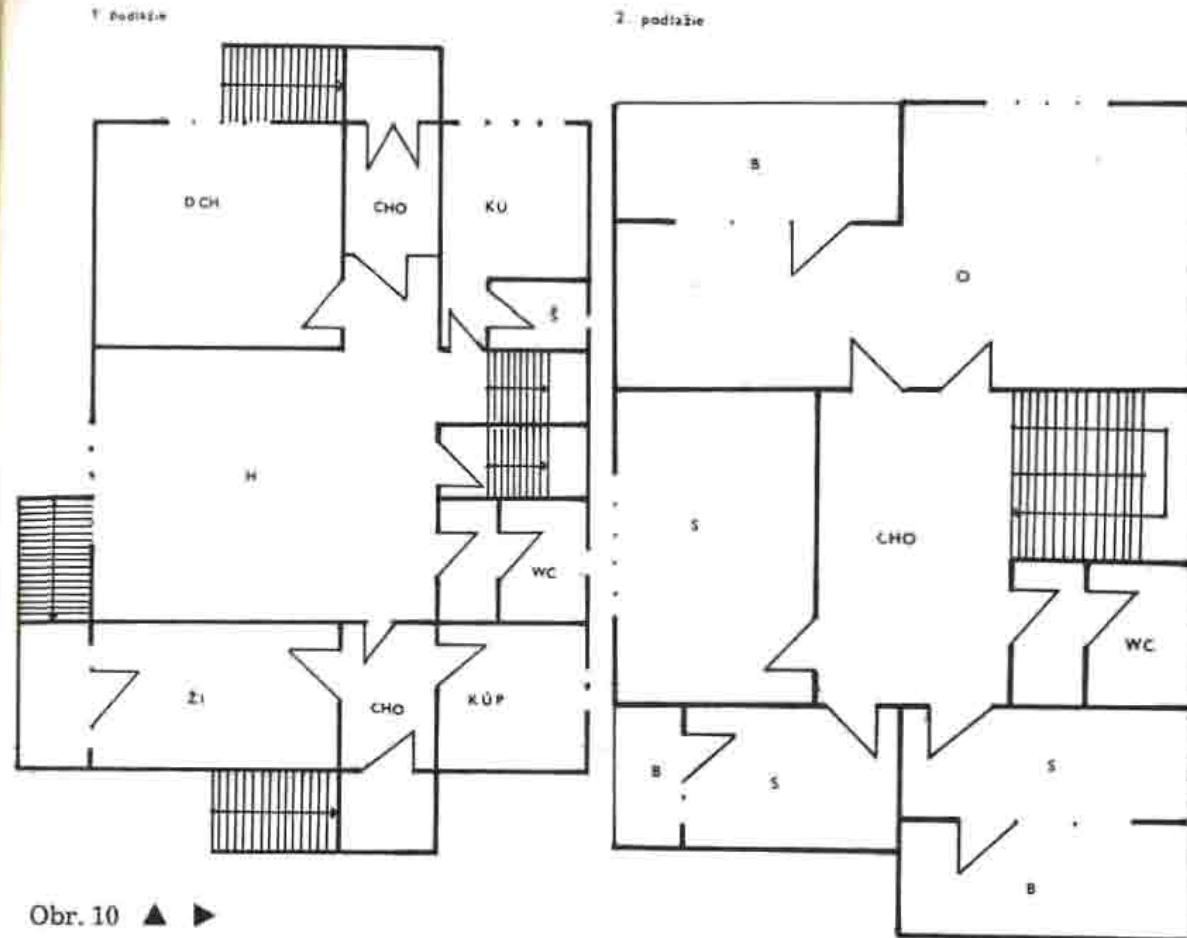

Obr. 9

ktoré sa od seba odlišovali architektonickým i dispozičným riešením. Spoločnými znakmi sú dve podlažia, rovné strechy, jeden predný a jeden bočný alebo zadný vstup, niekoľko loggií.

U väčiny je centrálou a najväčšou miestnosťou hala. Domy sa vyznačujú veľkou izbovostou. Niektoré sú rozčlenené na niekoľko medzipodlaží.

So zmenou spôsobu života a získavania obživy, ako aj s vývojom staviteľstva sa zmenil aj spôsob bývania. Obyvateľia obce sú zamestnaní v rôznych profesiách, v rôznych podnikoch a lokalitách. Život prebieha menej vonku, na ulici, vo dvore. Aj na vidieku sa prehľbuje proces uzatvárania sa do vlastnej rodiny, do vlastného súkromia a domu. V súvislosti so zamestnaním mimo obec sa dom na jednej strane využíva menej, na druhej strane oveľa intenzívnejšie. Pre súčasnosť je charakteristická rôznorodosť v spôsobe bývania jednotlivých rodín. Nesúvisí to len s rôznorodosťou dispozičných typov obydlia. Najstaršia generácia totiž dodnes obýva dom veľmi podobným spôsobom, ako generácia ich otcov a starých otcov. U každej mladšej generácie badať odchýlky

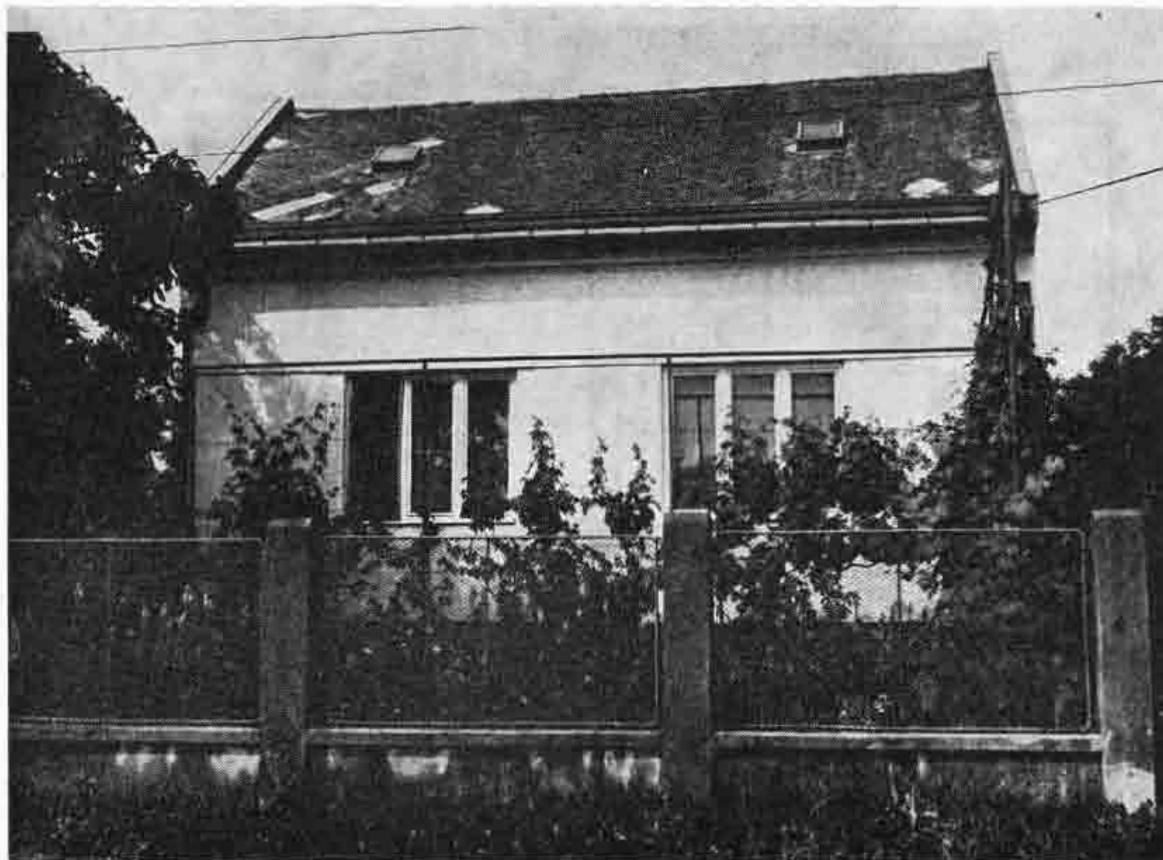
Obr. 10 ▲ ►

a rozdiely v spôsobe bývania v porovnaní s generáciou rodičov. Zároveň sa u mladších vekových skupín zväčšujú rozdiely v názoroch na využívanie obydlia v rámci jednej generácie. Najdôležitejším faktorom, ktorý determinuje spôsob bývania, je teda vek obyvateľov a dispozičné riešenie domu. Veľmi dôležitým determinantom využitia jednotlivých miestností je spôsob vykurovania obydlia. Ďalšími sú vzdelanie, prípadne profesia, osobné názory a množstvo iných objektívnych a subjektívnych faktorov. Výsledky výskumu však ukázali, že spôsob bývania v dnešných Veľkých Zalužiciach určovali predovšetkým tradičné názory na využívanie domu a tradičný spôsob života.

Spôsob bývania príslušníkov najstaršej generácie, ktorí obývajú tradičné

domy s trojdielnou dispozíciou, sa neodlišuje od spôsobu bývania ich predkov. Obývajú dve miestnosti, kuchyňu a zadnú izbu. Predná izba slúži ako sklad staršieho, ale nepoužívaného nábytku, sviatočných šiat, rôznych výzdobných predmetov, nepotrebných vecí, zaváranín, potravín pre hydinu a pod. Komory sa využívajú väčšinou na odkladanie starých predmetov a potravy pre hospodárske zvieratá. Najstarší Ľudia obvykle obývajú iba jednu miestnosť, väčšinou kuchyňu.

Starší Ľudia, ktorí obývajú domy postavené v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch (*vinkle, štvorce, štvorce s manzardkou*), žijú v súčasnosti veľmi podobne. Ako už bolo spomínané, skoro všetci bývajú sami, bez rodín svojich detí a vnukov. K ich domom sa vo

Priečelie domu, zvané „vinkel“. Veľké Zalužice, okr. Michalovce. Foto V. Valentová 1983

väčšine prípadov pripájajú hospodárske budovy, ktoré boli po združstevnení, najmä však od šesdesiatych rokov, prestavané na obytné a skladovacie priestory. V zadnom trakte sú spravidla dve miestnosti — izba (*chyža, chyška, spalňa*) a *kuchňa*. Ak je pri dome *letňa kuchňa*, zdržujú sa v nej v lete celý deň a v dome iba spia.²⁵ V zimnom období sa letné kuchyne využívajú v prevažnej miere pri zabíjačkách a podobných práciach. V tejto dobe sa hlavnou miestnosťou stáva kuchyňa, v ktorej sa celodenne zdržujú. Druhá miestnosť sa využíva iba na spánok. V niektorých rodinách, ktoré majú televízny prijímač, sa v nej zdržujú po večeroch pri sledovaní programu. Vo veľkej časti domácností majú televízor buď v kuchyni alebo v miestnosti, na-

zývanej *obyvačka*. Býva situovaná tiež v zadnej časti, prestavanej z hospodárskych priestorov, alebo vpredu v bývalej kuchyni. Uvádzajú sa sem bežné návštevy. Predné miestnosti, resp. celý dom sa nevyužíva, slúži na uskladnenie cenných predmetov, sviatočných šiat a pod. Má predovšetkým reprezentačnú funkciu. Sezónne sa využíva iba v letnom období, kedy do Zalužíc prichádzajú príbuzní z mesta na prázdniny a pri významných rodinných oslavách alebo pri úmrtí člena rodiny.

V tých domoch, ku ktorým nie sú pripojené zadaptované hospodárske budovy, je situácia trochu odlišná. Jednotlivé miestnosti domu sú využívané intenzívnejšie. Hlavnou miestnosťou domu je polyfunkčná obytná kuchyňa, a to aj v letnom období. Zvyčajne v nej

Rad domov v časti obce, nazývanej „valal“. Veľké Zalužice, okr. Michalovce. Foto S. Ko-vačevičová 1973

prespáva aspoň jeden člen rodiny. Ostatní prespávajú v detskej izbe (*deckej chyške*) alebo v spálni. Obývačka (*jedalňa*) sa využíva pri príchode významných návštev aj v zime, ale len vtedy, ak je v nej umiestnené vykurovacie zariadenie.

Odlišným spôsobom obývali tieto rodičia dom pred odchodom detí do miest, resp. do novopostavených domov. V dome žilo viac obyvateľov a v päťdesiatych a na začiatku šesťdesiatych rokov ešte len málo ľudí malo hospodárske budovy prebudované na obytné. Centrom domu bola polyfunkčná kuchyňa. Pokial boli deti malé, spali spolu s rodičmi v spálni. Neskôr spávali v detskej izbe, kde sa učili a hrali. *Jedalňa* mala predovšetkým reprezentačnú funkciu, prijímalia sa v nej významnejší hostia. Pokial žili rodičia

s rodinou už dospelého syna alebo dcéry, spávali väčšinou v kuchyni a mladí v spálni. Po zadaptovaní zadného traktu sa rodičia prestahovali do nových priestorov a stará kuchyňa sa zmenila na ďalšiu obývačku. Táto slúžila na posedenie s návštevou a pri televizore. Predná sa využívala len pri letných návštevách príbuzných a pri významných rodných oslavách.

Podobná forma spôsobu bývania existuje aj v súčasných domoch so štvorcovou dispozíciou, ktoré sú obývané troma generáciami. Ak rodina ešte stále chová väčšie množstvo hospodárskych zvierat a z týchto dôvodov hospodárske priestory slúžia svojim pôvodným účelom, starí rodičia obývajú letnú kuchyňu a spávajú väčšinou v kuchyni. Takýchto prípadov je však v obci už málo.

Roľnícky dom z dvadsiatych rokov 20. stor. s „gánkom“. Veľké Zalužice, okr. Michalovce.
Foto V. Valentová 1983

Väčšina príslušníkov strednej generácie býva so svojimi deťmi, či už slobodnými alebo sobášenými. U tejto generácie sa prejavujú už dosť veľké rozdiely v spôsobe bývania jednotlivých rodin. Mnohí starší príslušníci tejto vekovej skupiny žijú podobne ako generácia ich otcov. Obývajú priestory prerobené z hospodárskych budov a do domu chodia iba prespávať, príp. v zadnom trakte aj spia.

U ostatných sú rozdiely predovšetkým v domovej dispozícii a vo forme a štruktúre rodiny. Pre ich spôsob bývania je charakteristická polyfunkčnosť obytnej kuchyne, ktorá sa často v zimnom období využíva najstaršími obyvateľmi na spánok. Pokiaľ rodina vlastní letnú kuchynu, táto počas letného obdobia preberá väčšinu funkcií kuchyne. Okrem

rodin, ktoré obývajú štvorce (t. j. domy s menšou izbovostou), sa väčšina snaží mať dve obývačky, pričom jedna sa využíva pravidelnejšie a druhá pri slávnostnejších príležitostiach. Spálne sa využívajú predovšetkým na spánok, ojedinele je v nich umiestnený televízny prijímač. V detských spálňach sa okrem spánku deti učia, príp. hrajú. U niektorých rodín, ktoré obývajú veľké dvojpodlažné domy, sa prejavuje výrazná sezónnosť vo využívaní obydlia. Počas vykurovacej sezóny sa na poschodi nekúri a celá rodina sa sfahuje do priestorov prvého podlažia. V lete sa využívajú všetky priestory. Spôsob bývania najmladších príslušníkov tejto generácie, ktorí majú malé deti a obývajú domové typy z konca sedemdesiatych a začiatku osemdesiatych rokov, sa

v podstate zhoduje sa spôsobom bývania mladých obyvateľov Veľkých Zalužíc.

Príslušníci mladej generácie bývajú vo väčšine prípadov vo vlastných rodiných domoch. Pokiaľ bývajú spolu s rodičmi, obývajú obvykle jednu alebo dve izby. Keďže sa stravujú spolu s rodičmi, spoločne užívajú kuchyňu a ostatné prevádzkové a skladovacie priestory. Pobyt u rodičov pokladá väčšina z nich za prechodné riešenie. Mladí manželia sa snažia buď za pomoci rodičov postaviť vlastný dom, alebo získať byt v Michalovciach.

Mladé rodiny obývajú nové domy, ktoré sú už po architektonickej i dispozičnej stránke lepšie riešené ako staršie domové typy. Sú však určené pre ľudí, žijúcich mestským životným štýlom. Vyznačujú sa veľkou izbovosfou — majú obvykle päť až šesť izieb a niekoľko prevádzkových a skladovacích priestorov. Časť rodín má zatiaľ dom zariadený neúplne, čo sa odráža na využívaní jednotlivých miestnosti. Obytným jadrom sa v týchto domoch stali haly. Väčšina rodinných príslušníkov sa tu zdržuje počas dňa a večera. Tu sa prijímajú návštevy, sleduje televízia, v niektorých rodinách sa tu stoluje. Často sa tu hrávajú a učia deti. Kuchyne slúžia na prípravu jedla a jedenie. Keďže je v dome dostatok voľných priestorov, domáce a rôzne ženské práce sa vykonávajú v špeciálnych pracovniach (obvykle nazývaných ženská izba). Každá rodina sa snaží čo najprepsychovejšie zariadiť obývačku, ktorú však využívajú sporadicky. Spálne sa využívajú iba na spánok, detské i na štúdium. Skoro v každom dome je aspoň jedna nevyužívaná (väčšinou aj nezariadená) miestnosť, v niektorých prípadoch ich je aj viac.

Pri nových domoch, vybudovaných za posledných desať rokov, sa letné kuchyne nestavajú. Väčšina ich obyvateľov, predovšetkým tí, ktorí chcú chovať hospodárske zvieratá a pestovať ovocie a

zeleninu, časom začinajú za novým domom budovať murované prístavby. I ked majú tieto priestory predovšetkým hospodársku a skladovaciu funkciu, je pravdepodobné, že aspoň časť z nich sa časom zmení na letné kuchyne, v ktorých sa postupne začne sústredovať život rody.

Pre súčasný spôsob bývania obyvateľov Veľkých Zalužíc sú charakteristické tieto znaky:

Vo väčšine domov sú dve kuchyne — letná a zimná. Letná kuchyňa sa obýva v letnom období, nevyužíva sa však na spánok a sledovanie televízie. V zime sa využíva iba pri zabijačkách a tých domáčich práciach, pri ktorých by mohlo nastať znečistenie miestnosti, v ktorej sa vykonávajú. Letné kuchyne nie sú situované pri domoch postavených asi za posledných desať rokov. Zimné kuchyne sa vo väčšine rodín využívajú v letnom období na spánok a sledovanie televízie. Každodenne sa v nich varí iba v tých domácnostiach, ktoré nevlastnia letné kuchyne, v ostatných iba zriedkavo. V zimnom období preberajú väčšinu funkcií letných kuchýň — stávajú sa najvyužívanejšou miestnosťou domu.

Vo väčšine domov sú dve obývačky. Jedna, obvykle prestavaná z miestnosti s inou pôvodnou funkciami, slúži na večerné posedenie s návštevou a pri televízore. Ak žije v dome viac generácií, často sa využíva na spánok. Druhá slúži na reprezentáciu rodiny a skladovanie cenných predmetov a sviatočných šiat. U väčšiny nemá vykurovacie zariadenie. Využíva sa iba pri významných rodinných oslavách, pri príhode významnej a početnej návštevy alebo pri úmrtí člena rodiny. Trochu odlišná je situácia v najnovších domoch, obývaných mladými ľuďmi. Funkčná jedálňa je tu nahradená halou, ktorá prevzala aj niektoré funkcie kuchyne. Naproti tomu reprezentačná funkcia obývačky sa v nových domoch dôsledne udržiava.

Najstaršia a časť strednej generácie

obýva skoro výlučne iba letné kuchyne a zadné trakty, ktoré vznikli prestavbou hospodárskych budov. Do domu sa chodi iba na noc, v niektorých rodinách ešte zriedkavejšie.

V domoch, postavených od konca šesťdesiatych rokov, je väčší počet spální. Tieto sa väčšinou využívajú iba na spánok, v mnohých rodinách sa v zimnom období nevyužívajú vôbec.

V domoch, ktoré sa vybudovali počas posledných desať až pätnásť rokov, je niekoľko miestností určených na rôzne pracovné činnosti (dielne, tzv. ženské izby). Viažu na seba činnosti, ktoré sa predtým vykonávali prevažne v kuchyni.

V starých i novších domoch je viacero priestorov so skladovacou funkciou. V niektorých domoch, ktoré obýva menší počet ľudí, sa vytvoril celý systém takýchto priestorov rôznej veľkosti, pretože na odkladanie slúžia aj miestnosti s pôvodnou primárной obytnou funkciou (parádne izby, verandy, kúpeľne, chodby, haly a pod.).

Vo Veľkých Zalužiciach sa do dnešných dní udržali viaceré prvky tradičného spôsobu bývania, predovšetkým vývojových foriem 6 a 7. Ako novší prvak výrazne ovplyvňuje súčasný spôsob bývania existencia letných kuchýň, ktoré sú v obci od štyridsiatych rokov

20. storočia. Spôsob života najstarších obyvateľov, ktorí obývajú tradičné trojdielne domy, sa v zásade zhoduje s formami 6 a 7. U ostatných starších ľudí je princíp dvoch obytných miestnosti tiež zachovaný. V mnohých prípadoch k nim pristupuje sezónne využívaná letná kuchyňa. Funkcia *paradnej chyže* má vlastne celá predná časť domu, ktorá sa využíva iba sporadicky. Polyfunkčná obytná kuchyňa sa v obci udržala u všetkých generácií. Jej dominantné postavenie v živote rodiny počas letných mesiacov oslabuje letná kuchyňa. V najnovších domoch časť funkcie kuchyne prevzali iné miestnosti, predovšetkým hala. Veľmi húzevnato sa v obci udržuje tradícia parádnej izby s reprezentačnou funkciou. V mnohých domoch sa jej funkcia zosilňuje existenciou dvoch obývačiek. V najnovších domoch, v ktorých je väčší počet spální, sa táto miestnosť nevyužíva ani na prespávanie návštev v letnom období.

Jednotlivé rodiny, bývajúce vo Veľkých Zalužiciach, sa odlišujú od seba formou, štruktúrou, veľkosťou, ekonomickej situáciou, vekom, vzdelaním a spoločenským postavením svojich členov, dispozičným riešením domov, ktoré obývajú. Ich spôsob bývania spájajú prežitky tradičného života, ktoré zdedili po generáciách svojich predkov.

POZNÁMKY

- 1 FROLEC, V.: Socialistickej vesnice — miesto a význam tradícii v zpôsobe života a kultúre pracujúcich. Projekt dlhšieho úkolu VIII-8-3/2 Státného plánu základného výzkumu na roky 1981—1985. Slov. Národnop., 30, 1982, s. 21.
- 2 FROLEC, V.: Ciele a hranice etnografického výzkumu současné vesnice. In: Současná vesnice. Brno 1978, s. 46.
- 3 Podľa informácií pamätníkov v obci prevládali strední rolníci („gazdove“), ktorí vlastnili obyčajne asi 8 ha pôdy. Bohatší rolníci, ktorí vlastnili nad 10 ha, boli

- v obci asi štvrtina. Okrem toho tu žilo asi sedem—osem rodín bezzemkov („žedlarov“). Dôsledkom pozemkovej reformy sa zväčšilo u rolníkov množstvo pôdy. Aj viaceri bezzemkovia si za doláre mohli kúpiť pôdu a postaviť dom.
- 4 Vystahovalectvo do USA začalo v obci už v posledných desaťročiach 19. storočia. Keďže neexistujú materiály, obsahujúce počet vystahovalcov, približný rozsah vystahovalectva sa dá odhadnúť z jednotlivých sčítaní obyvateľov Veľkých Zalužíc: 1869 — 695, 1880 — 698, 1890 —

- 745, 1900 — 850, 1910 — 780, 1921 — 757, 1930 — 831, 1940 — 838, 1948 — 783, 1961 — 833, 1970 — 710. (Vlastivedný slovník obcí na Slovensku, III. Bratislava 1978, s. 253.) Dôsledky vystahovalectva, najmä zlepšenie ekonomickej situácie obyvateľov Veľkých Zalužíc, malo najväčší vplyv na sociálne a kultúrne premeny obce, ktoré začali v dvadsiatych rokoch.
- 5 O tradičnom ľudovom stavitelstve a spôsobe bývania z okolia Michaloviec píše Soňa ŠVECOVÁ v štúdiách: Letné kuchyne vo Veľkých Zalužiciach. Slov. Národop. 2, 1954, s. 386—390; Vývoj bývania v Trnave pri Laborci. Českoslov. Etnogr. 4, 1956, s. 219—237; Vývoj ohnísk v oblasti pod Vihorlatom. Českoslov. Etnogr. 5, 1957, s. 105—119.
- 6 Zdobenie priečelia gázdovských domov štukovou výzdobou bolo rozšírené vo všetkých obciach v okoli Michaloviec. Spočiatku si túto výzdobu dávali zhodvili predovšetkým navrátilci z Ameriky, nazývaní „Američanie“. Keďže väčšina mužov pracovala za morom a ženy na stavbu samé nestačili, v tomto období stavali nové domy „na klúč“ stavební podnikatelia z okolia. Štukovou výzdobou domu sa snažili ľudia prezentovať svoj majetok a spoločenské postavenie. Nebolo však pravidlom, že každý bohatší rolník mal zdobené priečelie svojho domu. Takáto výzdoba bola finančne náročná a viacerí gázdovia radšej investovali do hospodárstva. Znakov majetkového postavenia bolo teda predovšetkým množstvo pôdy a počet hospodárskych budov.
- 7 Pod tradičným spôsobom bývania rozumieeme spôsob bývania v období, keď rolnická rodina bola hospodárska a výrobnou jednotkou a obývala typ obydlia, ktorého dispozícia vychádzala z tradičného trojdielného domu. Ide teda o spôsob bývania väčšiny obyvateľov slovenského vidieka do začiatku päťdesiatych rokov 20. storočia. Za tradičný spôsob bývania však môžeme považovať aj spôsob bývania časti príslušníkov najstaršej žijúcej generácie, ktorá obývala domy s tradičnou trojdielnou dispozíciou. V prípade, že ľudia aj v dnešnej dobe žijú podobným spôsobom ako ich predkovia, ale v odlišne architektonicky a dispozične riešených domoch, ide o pretrvávanie tradičných prvkov v súčasnom spôsobe bývania. Kvalita i kvantita tradičných prvkov závisí od miery závislosti na tradičných vzoroch.
- 8 Pri vyčleňovaní základných vývojových
- foriem tradičného spôsobu bývania vo Veľkých Zalužiciach bolo potrebné použiť veľkú mieru zovšeobecnenia a do úvahy sa brali iba dominantné formy rodiny, ktoré v určitej dobe prevládali. Úplne bola vyniechaná napr. neúplná rodina alebo manželský bezdetný páru.
- 9 Rezidenčné pomery sa okrem vplyvu celkového hospodárskeho pokroku zlepšovali aj odchodom časti obyvateľov Veľkých Zalužíc do zámoria. Týmto spôsobom sa v obci riešili aj mnohé sociálne, rodinné a generačné konflikty. Mladé rodiny, ktoré nemali možnosť postaviť si dom, bývali v podnájme („árende“) v domoch spoluobčanov, ktorí boli v Amerike. Presné informácie o forme a štruktúre rozšírených rodín v tejto časti Zemplína sa už v dnešnej dobe nedajú získať, pretože ani najstarší pamätníci v takejto rodine nežili a poznajú ju iba z rozprávania svojich rodičov. Nevieme preto, kedy dochádzalo k pravidelnému deleniu týchto rodín a či rodiny nerozdelených bratov existovali aj ako stabilná alebo iba ako provizórna krátkodobá forma.
- 10 O vývoji vykurovacieho zariadenia píše S. ŠVECOVÁ v citovanej štúdií Vývoj ohnísk v oblasti pod Vihorlatom (pozn. 5).
- 11 Hospodársky dvor s domom pripadol najstaršiemu, resp. najmilšiemu synovi, ktorý potom musel doopatrosť rodičov do smrti. Tento syn dostal aj najväčší podiel zeme. Dcery ešte v minulom storočí zem obvykle nedostávali, resp. oveľa menšiu čiastku ako synovia. Po získaní finančných prostriedkov zo zámoria dcery dosťávali podiel z rodičovského majetku predovšetkým v peniazoch. V období medzi dvoma vojnami, keď prakticky z každej rodiny odchádzali niektorí jej členovia za prácou do USA, z nehnuteľného majetku a najmä z domu sa vyplácalo zriedkavo. Súrodenci, ktorí sa už neušla pôda, a preto boli nútene načas odísť pracovať za more, boli totiž po návrate oveľa majetnejší ako ti, ktorí ostali hospodáriť na otcovskom „funduši“. K týmto prípadom dochádzalo iba v rodinách, kde boli len dcery, resp. synovia odísť do Ameriky. Označovalo sa termínom „isť na pristaj“.
- 12 Využívanie „paradnej chyže“ záviselo od konkrétnej situácie v jednotlivých rodinách. U niektorých bola stále zamknutá a deti mali zakázané do nej vstúpiť. Keďže sa sem vystieraťa mŕtvola zomretého rodinného príslušníka, hovorilo sa, že „paradná chyža leží pre mertvoho“. Aj oslavu Vianoc, Veľkej noci a iných svätokov

- sa presunuli do zadnej izby, predovšetkým v zimnom období, pretože vo väčšine „paradnych chyžov“ nebolo vykurovacie zariadenie.
- 15 Nepodarilo sa mi zistíť, že by v 30. a 40. rokoch 20. storočia tento typ domu spoločne obývala rodina rodičov s rodinou jedného syna alebo dcéry. Vyplýva to z toho, že tieto domy boli postavené za peniaze zarobené v USA. Postavenie každého takéhoto domu znamenalo osamostatnenie sa od rodičov.
- 16 Stodoly („plevne“) sa na spánok nevyužívali. Prespávali v nich iba rusínski ženci, ktorí každoročne prichádzali do Zalužíc na „žnivo“.
- 17 Podľa jedného sedemdesiatpäť ročného informátora „to aňi ňebul parobok, kotry ňespal u chlívne“.
- 18 Údaje o úbytku obyvateľov v 60. rokoch pozri v poznámke 4.
- 19 O vzniku letných kuchyň piše S. SVECOVÁ v citovanej štúdii Letné kuchyne vo Veľkých Zalužiciach (pozn. 5).
- 20 Letné kuchyne existujú iba pri nových domoch, ktoré boli postavené na mieste tradičných roľníckych domov. Hospodárske budovy, ktoré sa pri stavbe novostavby nezlikvidovali, sa využívajú na tento účel.
- 21 BOTÍK, J.: Súčasné formy obydlia v dedinskom prostredí. Slov. Národop., 30, 1982, s. 458.
- 22 Tamtiež, s. 459.
- 23 Uvádzam iba tie domové typy, ktoré sa v obci vyskytujú vo väčšom počte.
- 24 Podľa slov jedného staršieho murára, bývalého stavebného podnikateľa z Malých Zalužíc: „Manzardky budovac, to taka pycha bula, že mam peňeži“.
- 25 Iba v jednom prípade v dome č. 347 prespáva v letnej kuchyni „baba“.

СОХРАНЕНИЕ ТРАДИЦИОННЫХ ЭЛЕМЕНТОВ В СОВРЕМЕННЫХ ЖИЛИЩНЫХ УСЛОВИЯХ В ДЕРЕВНЕ ВЕЛЬКЕ ЗАЛУЖИЦЕ

Резюме

В характере застройки словацкой деревни после 1950 года осуществились изменения, которые выразительно оказали влияние на ее вид. Новое строительство практически ни в чем не было похожим на старое, которое уже с начала 20 века нарушалось. На первый взгляд может показаться, что с изменением жилищных условий полностью нарушилась преемственность образа жизни в них и многие традиционные черты в современной словацкой деревне безвозвратно утеряны.

Однако преемственность в обживании дома сохранила многие традиционные черты. Некоторые из них существуют в деревне Вельке Залужице в модифицированном виде, приспособленные к новому быту.

Для современных бытовых условий в Вельких Залужицах характерны следующие черты: в большинстве домов существуют две кухни — летняя и зимняя. Летняя кухня используется только летом, однако в качестве спальни не используется. Зимние кухни в большинстве семей используются летом в качестве спален и для просмотра телевизионных программ. В них ежедневно варят только те семьи, которые не имеют летние кухни.

Зимой эти кухни выполняют все функции летней кухни.

В большинстве своем дома имеют две гостиные; одна из них обычно переоборудована с какой-то иной комнаты первоначально служившей другим целям; служит для вечерних общений с гостями и для просмотра телевидения. Другая гостиная презентативная, в ней также хранятся ценные вещи и праздничная одежда. В домах, которые построены с конца 60-х лет, большое количество спален. Они в большинстве своем используются только для сна. В домах, которые построены в последние 10—15 лет имеются комнаты для различных ручных работ, используемые для деятельности, которую раньше выполняли на кухне.

Образ жизни самых старых граждан деревни, которые живут в традиционно разделенных на три части домах, в принципе тот же, что и у их предков. Часть старшего и среднего поколения часто живут исключительно в летних кухнях в задних частях, которые возникли перестройкой сараев и т. п.

В Вельких Залужицах до сих пор в быту сохра-

няются традиционные элементы. Прежде всего это полифункциональное использование кухни и принцип двух гостиных. Новым элементом, оказывающим влияние на быт, является сущ-

ствование летних кухонь. Функцию парадной комнаты выполняет по существу вся передняя часть дома, которая используется только изредка.

DAS FORTDAUERN TRADITIONELLER ELEMENTE IN DER HEUTIGEN WOHNKULTUR IN VELKÉ ZALUŽICE

Zusammenfassung

Im architektonischen Charakter der slowakischen Provinz fanden nach 1950 Veränderungen statt, die ihr Gepräge markant beeinflußten. Die neuen Bauten ahmten praktisch in keiner Hinsicht den traditionellen Bauusus nach, der schon seit Beginn des 20. Jahrhunderts teilweise zerstört worden war. Auf den ersten Blick scheint es daher, als ob die Kontinuität der Entwicklung der Wohnkultur durch die vollständige Veränderung der Behausung total unterbrochen worden wäre und als ob die traditionellen Elemente in der Wohnkultur der Bewohner des derzeitigen slowakischen Dorfes unwiederbringlich verschwunden wären.

Dank der Kontinuität im Überliefern traditioneller Vorbilder in der Wohnkultur haben sich jedoch viele traditionelle Elemente erhalten. Einige von ihnen leben in der heutigen Wohnweise der Einwohner von Veľké Zalužice in modifizierter Gestalt weiter: in einer der veränderten Hausdisposition und der veränderten Lebensweise angepaßten Form.

Für die gegenwärtige Wohnweise in der Gemeinde Veľké Zalužice sind folgende Merkmale kennzeichnend: in den meisten Häusern gibt es zwei Küchen, eine für den Sommer und eine zweite für den Winter. Die Sommerküche wird nur zur Sommerszeit bewohnt, sie wird jedoch nicht als Schlafraum benutzt. Die Winterküchen werden in den meisten Familien im Sommer zum Schlafen und zum Verfolgen des Fernsehprogramms benutzt. Täglich wird in den Winterküchen nur in den Häusern gekocht, in denen es keine Sommerküche gibt. Zur Winterszeit übernehmen die Winterküchen die meisten Funktionen der Sommerküche.

In den meisten Häusern gibt es zwei

Wohnzimmer. Das eine, gewöhnlich aus einer Räumlichkeit mit einer ursprünglich anderen Funktion umgebaute, dient zum abendlichen Beisammensein der Familie oder mit Besuchern und beim Verfolgen des Fernsehens. Das andere Wohnzimmer ist der Repräsentationsraum der Familie, in ihm werden Wertgegenstände und die Feiertagskleidung aufbewahrt. In den Häusern, die seit Ende der sechziger Jahre erbaut wurden, gibt es oft mehrere Schlafräume, die meist auch wirklich zum Schlafen benutzt werden. In vielen Familienhäusern gibt es mehrere Räumlichkeiten, die zur Aufbewahrung dienen. In jenen Häusern, die in den letzten zehn bis fünfzehn Jahren erbaut wurden, sind mehrere Räume zum Verrichten verschiedener Arbeiten bestimmt. Sie dienen zu solchen Tätigkeiten, die früher vorwiegend in der Küche verrichtet wurden.

Die Lebensweise der ältesten Einwohner in der Gemeinde, die traditionelle dreiräumige Häuser bewohnen, stimmt im wesentlichen mit der Lebensweise ihrer Vorfahren überein. Ein Teil der älteren und mittleren Generation bewohnt fast ausschließlich nur die Sommerküchen und die rückwärtigen Räume des Hauses, die durch den Umbau früherer Wirtschaftsgebäude entstanden sind.

In Veľké Zalužice haben sich bis zum heutigen Tag mehrere Elemente der traditionellen Wohnkultur erhalten, vor allem die polyfunktionelle Wohnküche und das Prinzip zweier Wohnräume. Die heutige Wohnweise wird markant von der Existenz der Sommerküchen als einem neueren Element beeinflußt. Die Funktion des Paradeszimmers versieht eigentlich der ganze vordere Teil des Hauses, der nur sporadisch zum Wohnen benutzt wird.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied

Ročník 33, 1985, číslo 2—3

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. ZORA VANOVICHOVÁ

Typografia: Eva Kovačevičová

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc., PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr. Václav Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparíková, CSc., doc. PhDr. Ľudmila Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek, CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr. Viera Nosáiová, CSc., prof. Antonín Robek, DrSc., PhDr. Viera Urbancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné predplatné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá pošta a doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6, 884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1985

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Академии Наук

Год издания 33, 1985, № 2—3

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Зора Вановичова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клеменсова 19

SLOVAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 33, 1985, Nr. 2—3. Erscheint viermal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und PhDr. Zora Vanovičová

Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemensova 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of the Slovak Academy of Sciences

Volume 33, 1985, No. 2—3

Published quarterly by VEDA, the Publishing House of the Slovak Academy of Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová and PhDr. Zora Vanovičová

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de l'Académie slovaque des sciences

Année 33, 1985, No. 2—3

Parait quatre fois par an, Editions de VEDA, maison d'édition de l'Académie slovaque des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et PhDr. Zora Vanovičová

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova 19

Distributed in the socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia, Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS, B. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Amsterdam HOLLAND

49616

